

Ústavu mohou ve svém důsledku znamenat rozmělnění a oslabení hlavních činností. Pokud někdo chce zkoumat například „každodennost“, měl by tento legitimní přístup a z něho vyplývající metody aplikovat na studium represe a politického násilí. Má-li být budoucím ředitelem ÚSTR vědecký pracovník, je nutné dodat, že pouhá akademická odbornost či profesorský titul žádoucí efektivitu a apolitičnost práce Ústavu nezajistí. To už se v dosavadním vývoji zřetelně ukázalo.

V situaci, do které ÚSTR po posledních změnách dospěl, si standardní výběrové řízení na příštího ředitele Ústavu pro studium totalitních režimů tak úžasného a významného, že by se k tomu měl vyjadřovat rektor Karlovy univerzity, předseda Akademie věd či dokonce prezident Spolkové republiky Německo? Dalo se snad rozumět tomu, že v dobách lobbvání za vznik ÚSTR se podařilo mystifikacemi a megalomanskými plány vzbudit zájem a očekávání politiků a médií. Že ani po letech, kdy realita je úplně jiná, si někteří novináři a někteří politici stále nedokážou připustit pravdu, je jejich problém. Že ale samotní pracovníci Ústavu, kteří přece musí nejlépe vědět, jak se věci mají, zřejmě také podléhají tomuto klamu, je opravdu zarážející. A zdá se mi, že vyhlášení této ankety dokládá, že tomu tak je.

**PhDr. OLDŘICH TŮMA, Ph.D.,
ředitel Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, Praha**

Být osloven s žádostí o názor spolu s tak významnými osobnostmi veřejného a vědeckého života je jistě mimořádná pocta. Zároveň se ale nelze ubránit jistému údivu: co je na výběrovém řízení na příštího ředitele Ústavu pro studium totalitních režimů tak úžasného a významného, že by se k tomu měl vyjadřovat rektor Karlovy univerzity, předseda Akademie věd či dokonce prezident Spolkové republiky Německo? Dalo se snad rozumět tomu, že v dobách lobbvání za vznik ÚSTR se podařilo mystifikacemi a megalomanskými plány vzbudit zájem a očekávání politiků a médií. Že ani po letech, kdy realita je úplně jiná, si někteří novináři a někteří politici stále nedokážou připustit pravdu, je jejich problém. Že ale samotní pracovníci Ústavu, kteří přece musí nejlépe vědět, jak se věci mají, zřejmě také podléhají tomuto klamu, je opravdu zarážející. A zdá se mi, že vyhlášení této ankety dokládá, že tomu tak je.

Aby nebylo mýlky. Já chovám vůči práci celé řady pracovníků ÚSTR a jejich publikacím uznání. Časopis *Paměť a dějiny* má svým zaměřením a úrovní pevné místo v naší historiografii. To ale přece není důvodem, aby se běžné provozní záležitosti Ústavu vždy znovu dostávaly na titulní stránky novin a aby se k nim vyjadřovali vrcholní představitelé politického a veřejného života.

Zdá se mi, že první a možná nejdůležitější podmínkou pro to, aby proces výběru nového ředitele byl funkční a úspěšný, je právě to, že se jeho aktéři a pozorovatelé přestanou tvářit, že jde o událost kosmického významu, a uvědomí si, že podobných procedur se ve srovnatelných univerzitních a akademických ústavech odehrají desítky ročně. Pak už je to vcelku rutina a není třeba vymýšlet nic nového. Rada ÚSTR by si neměla hrát na vševědoucí a v odborných otázkách kompetentní orgán, k tomu nebyla zřízena. Měla by ustavit výběrovou komisi sestavenou z odborníků v oblastech, jimž se Ústav věnuje: soudobá historie, archivnictví, vzdělávání. Taková komise by měla sestávat ze zaměstnanců Ústavu, členů jeho Vědecké rady a externích odborníků (řekněme v poměru 3:3:4). Výběrová komise provede konkurz a svá doporučení postoupí Radě, která samozřejmě bude mít v rukou definitivní rozhodnutí.

Příští ředitel by jistě měl být jak uznávaným odborníkem, tak schopným manažerem. Je ovšem otázka, zda ho nebude nutné spíše nalézt než vybrat. Popravdě si moc nedokážu představit, kdo se bude dobrovolně hrnout do situace, v níž velmi reálně hrozí, že nebude-li se líbit skupince, jež kdysi vznik ÚSTR prolabbovala, bude opět čelit nehorázně mediální kampani a kritickým komentářům či osočování ze strany ústavních činitelů.

Rád se nechám překvapit, že tentokrát se mýlím.

Ke vzniku a činnosti české instituce paměti¹

Vážené dámy, vážení pánové, kolegyně a kolegové, srdečně děkuji pořadatelům této akce za jejich pozvání. Ve svém krátkém vystoupení se chci věnovat především třem tématům: vzniku Ústavu pro studium totalitních režimů, tématu politizace a konečně i debatě o hodnocení odborné činnosti Ústavu.

Ke vzniku Ústavu

Zákon č. 181 z roku 2007 Sb. je v kontextu střední a východní Evropy legitimním pokusem o vytvoření speci-

ficky české instituce paměti. Osmnáct let po pádu komunistického režimu řešil řadu problémů, s kterými si přechozí demokratické politické garnitury nebyly schopny poradit. Zejména vytvořil samostatný Ústav pro studium totalitních režimů, jemuž dal jako zákonnou povinnost zabývat se konkrétními projevy obou totalitních režimů – nacismu i komunismu. Zároveň byl vytvořen Archiv bezpečnostních složek, správní úřad, který poprvé od listopadu 1989 soustředil do

jedné instituce odtajněné archivní fondy a sbírky komunistických a v omezené míře i nacistických bezpečnostních složek. Dostaly se tak pod režim zákona – a to jednak zákona o vzniku ÚSTR a ABS, jednak pod gesci archivního zákona – a především do rukou archivářů, badatelů a široké veřejnosti. Některé fondy byly vůbec poprvé zpřístupněny teprve v ABS – jednalo se například o dokumenty bývalé komunistické vojenské rozvědky a kontrarozvědky.

¹ Tento článek je pro tisk upravenou verzí referátu, který autor přednesl dne 24. dubna 2013 v Senátu Parlamentu České republiky na diskusním semináři o Ústavu pro studium totalitních režimů.

Jako ve všech sousedních zemích, kde byly zřízeny podobné instituce paměti, doprovázel i vznik ÚSTR politický zápas. Jedním z mýtů je, že se tak stalo naprosto jednostranně, politickou silou ODS. Ve skutečnosti pro vznik Ústavu zvedli ruce poslanci ODS, lidovců, Strany zelených a několika nezávislých. Pro zákon hlasovala v Senátu vedle senátorů z klubu ODS i řada jejich kolegů z klubů KDU-ČSL, Sdružení nezávislých kandidátů a Klubu otevřené demokracie (původní návrh ovšem podpořili dokonce i někteří senátoři z klubu ČSSD). Do přijaté podoby se dostala také řada požadavků opozice i ostatních kritiků – například v podobě bádání o době nesvobody (tedy o období druhé republiky a následné nacistické okupace) či oddělení Archivu od Ústavu.

Česká republika tak v roce 2008 získala důstojné místo mezi ostatními postkomunistickými zeměmi, v nichž fungují podobné specializované instituce, a ÚSTR se se zpožděním zapojil do sítě podobných institucí, které se v předcházejících letech zrodily v Německu, v Polsku a na Slovensku. V následujících letech se ÚSTR a ABS i díky doposud velmi liberálnímu archivnímu zákonu rychle staly lídry ve zpřístupňování archivních materiálů badatelské veřejnosti, v digitalizaci, ve zveřejňování dokumentů včetně registračních protokolů StB na webové stránce atd. Ústav mohl následně využít svého postavení k založení Platformy evropské paměti a svědomí, jež sloučila téměř veškeré partnerské instituce historické paměti do jedné evropské sítě. Aktivní a úspěšná spolupráce s celkem 37 institucemi zařadila Ústav v posledních letech mezi nejvýznamnější aktéry v této oblasti.

Daniel Herman se v srpnu 2010, tedy ve třetím roce existence Ústavu, stal jeho už čtvrtým ředitelem. Velmi si cením toho, že hledal modus vivendi s nejednotnou Radou Ústavu, která byla dlouhodobě rozdělena, a uklidnil rozjítřenou situaci uvnitř Ústavu i Ar-

chivu. Důležité je připomenout, že Ústav vždy prezentoval jako nadstranickou instituci, potřebnou pro všechny demokratické subjekty společenského spektra. Současně se Ústav otevřel spolupráci v badatelské a ediční činnosti s mnoha dalšími institucemi, ať už tady anebo v zahraničí. Není divu, že Vědecká rada, stejně jako Rada Ústavu, jakož i Senát PČR do roku 2013 vždy schválily výroční zprávu Ústavu bez připomínek. Za svou práci Daniel Herman dokonce minulý rok získal finanční odměnu. Ale ihned po zvolení nových členů Rady ÚSTR začátkem ledna 2013 se ukázalo, alespoň podle jejich názoru, že vše dělal špatně.

Koncept českého ústavu paměti i Archivu bezpečnostních složek je legálním (zde odkazují na náleží Ústavního soudu z března 2008) a legitimním pokusem řešit řadu problémů české cesty překonávání totalitní minulosti. Co stojí proti němu? Na prvním místě je to koncept zapomínání a zapomnění. Koncept politický, podporovaný antisystémovým prvkem v českém politickém systému, kterým je Komunistická strana Čech a Moravy. Druhou překážkou je fakt, že podobně jako v sousedních zemích zůstává naše společnost ve vztahu k nedávné minulosti rozpolcena a rozdělena. Minulost diktátorských režimů v naší zemi a v našem regionu je stále živá, nevstoupila do historie a zůstává i dnes velmi citlivou záležitostí s dopadem na politickou scénu. To vysvětluje okolnost, proč se ve vztahu k minulosti často potýkáme s tak bouřlivou diskusí, jaké jsme byli svědky například během nedávné prezidentské volby.

Třetí překážkou pro plodnou badatelskou činnost Ústavu se stala samotná Rada ÚSTR. Její nově zvolení členové se sice většinou nemohou chlubit vlastní odbornou expertizou, ale s arogancí jim vlastní – aniž by své závěry jakkoli konzultovali s Vědeckou radou – vydávají paušální soudy ohledně údajné politizace badatelské činnosti, aby

na tomto falešném základě nejprve odvolali ředitele Daniela Hermana a jeho prvního náměstka a renomovaného historika Eduarda Stehlíka a pak se s novou ředitelkou Pavlou Foglovou vesele pustili do projektu „odpolitizace a deideologizace“ Ústavu. Nikdo z nich ani necítí povinnost vysvětlit, co se za těmito demagogickými hesly skrývá, nepokouší se konkrétně zdokumentovat údajné politické nebo ideologické výstupy a přestupky Ústavu v posledních třech letech. Taková byla i naše zkušenost na posledním jednání Vědecké rady s pány Lukášem Jelínkem a Michalem Uhlem, členy Rady ÚSTR. Jejich paušalizující odsudky o politizaci, nepodpořené jediným důkazem, nás vedly k závěru, že tato rétorika slouží pouze jako politická zástěrka pro personální změny.

K objektivnímu hodnocení dosavadní činnosti ÚSTR

Ve skutečnosti je badatelská, ediční a publikační činnost ÚSTR bohatá a kvalitní, úspěšně se na ní podílejí desítky a dnes už stovky badatelů a odborníků jak z Ústavu, tak z mnoha jiných českých a zahraničních institucí. Ve svém krátkém příspěvku nemám prostor k tomu, abych poskytl obšírné svědectví o kvalitě odborné práce v takové míře, v jaké si to toto téma zaslouhuje. Ale stojí za povšimnutí, že nová koncepce činnosti Ústavu², předložená veřejnosti 10. dubna 2013 nově jmenovanou ředitelkou Pavlou Foglovou (na jejímž základě byla P. Foglová podle vysvětlení pětice členů Rady ÚSTR vybrána do této funkce), na jedné straně vyzývá Ústav ke spolupráci s jinými institucemi a ústavy, ale současně naprosto ignoruje plodné výsledky takové spolupráce, která již přinesla ovoce v letech minulých. Jedním z výsledků odborné spolupráce byla konference k 90. výročí vzniku KSČ v roce 2011, realizovaná společně ÚSTR a ÚSD AV ČR, na téma Český a slovenský komunismus. Sborník (eds. Jan Kalous – Jiří Kocian, 2012) pětácti-

2 FOGLOVÁ, Pavla: *Prezentace nové koncepce ÚSTR*, viz <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/aktualne/2013/prezentace-ustr-foglova.pdf> (citováno k 23. 5. 2013).

ceti původních autorských studií českých a slovenských historiků z deseti různých akademických ústavů se řadí mezi významné příspěvky k poznání tohoto tématu od roku 1989. Pro hodnocení další stovky publikací není čas, ale naprosto souhlasím s vyjádřením profesora Igora Lukeše, bývalého kolegy z Vědecké rady: *Pod Hermanovým vedením Ústav vydal důležité monografie, Paměť a dějiny a Securitas Imperii patří mezi to nejlepší, co v Praze vychází, a digitalizace dokumentů probíhala závratnou rychlostí. Hermanovy úspěchy v internacionalizaci ústavu udělaly z ÚSTR v očích zahraničních odborníků respektovanou instituci. Viděl jsem ho jednat s důležitými osobnostmi ve Spojených státech a mohu vám říct, že lepšího reprezentanta Ústavu si neumím představit.*³

Hodně se dnes mluví o vědě, zvláště mezi nově zvolenými členy Rady ÚSTR. I když odbornou činnost v historické vědě vesměs postrádají (což dává jejich soudům absurdní kvalitu), jejich kritika odborné činnosti Ústavu zdůrazňuje potřebu zvýšení kvality vědecké práce.⁴ Je příznačné, že přípravu svého hodnocení odborné činnosti s členy Vědecké rady nikterak nekonzultovali. Dlužno připomenout, že ÚSTR podle zákona nemá jen vědeckou funkci. Zákon 181 dokonce slovo „věda“ (s výjimkou Vědecké rady) vůbec nezmiňuje. Proto je třeba rozlišovat a přestat mluvit o výlučně vědecké instituci, jako kdyby se jednalo o vědecký ústav v rámci Akademie věd, jak například argumentuje dnešní ředitelka Foglová ve své koncepci. Poslání Ústavu lze hodnotit pouze v kontextu badatelské, dokumentační, ediční, vzdělávací a osvětové činnosti, tedy podle toho, jaké povinnosti

Ústavu definuje zákon. Převedení ÚSTR na formu vědecké instituce po vzoru ústavů AV by tyto mimo-vědecké činnosti postupně zcela utlumilo. A nejen to. Ústavu Rada vytýká, že se dosud nepodařilo získat status vědecko-výzkumné instituce – jenže Ústav se o takovou transformaci nepokoušel a vzhledem ke znění zákona, který ho v roce 2007 založil, ani pokoušet nesměl. Vezměme si například Muzeum Holocaustu ve Washingtonu – tato instituce se ke své celospolečenské roli hrdě hlásí na prvním místě, i když badatelskou činnost rovněž podporuje. Šíření a obranu hodnot demokratické společnosti a demokratického zřízení má Ústav už přímo v definici svého poslání. Naopak, za potlačení tohoto rozměru Ústavu, za tzv. odpolitizaci a deideologizaci je zřetelné politické zadání, respektive nesouhlas s hodnotami (především těmi ústavními), které má Ústav ze zákona povinnost hájit.

Další z mýtů, šířených členy Rady a novým vedením Ústavu, souvisí s falešnou kritikou v oblasti lektorování a oponentury publikací Ústavu. Nejpozději od roku 2009 jsou všechny publikace recenzované nejméně dvěma, vždy externími odborníky. Kvůli negativním posudkům nebyla řada publikací vůbec vydána, desítky byly přepracovány. Recenzní řízení v časopise *Securitas Imperii* je přísně anonymní. Tedy shrnuto: takové řízení probíhá zcela standardně.

V nové koncepci činnosti Ústavu je také doslova napsáno, že *v oblasti vzdělávací [...] by měl Ústav být také tvůrcem a distributorem metodik výuky moderní historie.*⁵ Ve skutečnosti je Ústav již dnes jedním z nejvýznamnějších tvůrců metodik v dějepisném

vzdělávání. Jeho vzdělávacími semináři prošlo na 1200 učitelů, byla navázána spolupráce s pedagogickými fakultami UK, TU Liberec, Univerzitou Ústí nad Labem a FF UK. V Ústavu se pořádají přednáškové cykly odborníků z různých oblastí, konference, semináře pro učitele atd. Metodických námětů bylo vytvořeno a distribuováno několik stovek a erudovanost vzdělávání oceňuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, které zve pracovníky ÚSTR, aby se jako experti účastnili pravidelných seminářů ministerstva týkajících se například učebnic dějepisu. Jinak řečeno, v oblasti vzdělávací, podobně jako v míře odbornosti, lektorování a oponentury publikací ÚSTR anebo v oblasti spolupráce s jinými institucemi – ale i jinde – falešná kritika popírá zcela zřejmá fakta, ignoruje současný stav a prezentuje jej jako svůj vzdálený cíl.

V této souvislosti bych rád připomenul, že páté výročí vzniku Ústavu vedlo Vědeckou radu na jaře k jednání s vedením Akademie věd o vytvoření parametrů a kritérií pro objektivní a nezávislé vyhodnocení činnosti Ústavu. Vědomi si poslání ÚSTR, definovaného zákonem č. 181/2007 Sb., shodli jsem se s vedením AV ČR, že taková kritéria musí vzít v potaz jednak činnost ve sféře badatelské, ale – na rozdíl od historických ústavů Akademie věd – i povinnosti, které se týkají práce s veřejností, jako pořádání výstav, vzdělávací aktivity, či projekty v rámci Platformy evropské paměti a svědomí, jakož i povinnosti vyplývající z postavení Ústavu jako součásti státní správy. S vedením Akademie věd jsme našli společnou půdu, připravili jsme další postup, vytvořili

3 LUKEŠ, Igor: Herman jako ředitel uspěl, místo díky ho odvolali. *MF Dnes*, 16. 4. 2013, s. 9.

4 Obdobným způsobem se někteří členové Rady ÚSTR vyjadřují k digitalizaci. Václav Žák k tomu v článku Rozkol v ÚSTR jako zrcadlo politiky (*Právo*, 18. 4. 2013, s. 6) výstižně napsal: *Pokud předsedkyně správní rady ústavu vyčítá archiv, že se víc soustřeďuje na zpřístupnění než na zveřejnění, lze s ní stěží souhlasit. Pro badatelskou činnost všech historiků je zpřístupnění informací mnohem důležitější než zveřejnění pracně začerněných informací pro veřejnost. I další výtky na adresu archivu jsou liché. Archiv postupuje při digitalizaci podle zájmu badatelů a důležitosti tématu. Mimochodem, jde o postup schválený ústavem. Vyčítat mu, že jsou ve zdigitalizované verzi prázdné stránky, jak to učinil historik Jan Bureš v *Právu*, svědčí o elementární neznalosti technologie. Nejde o rubrové stránky, ale nevyplněná políčka mikrofiš. Lichá je i Burešova námitka, že archiv slouží privilegovaným.*

5 FOGLOVÁ, Pavla: *Prezentace nové koncepce ÚSTR*, s. 38.

pracovní skupinu, jež měla za úkol připravit podklady pro budoucí nezávislou expertní komisi, složenou jak z místních, tak i zahraničních odborníků. O tom všem jsme 14. 3. 2013 na jednání Vědecké rady informovali dva nové členy Rady ÚSTR, Lukáše Jelínka a Michala Uhla. Předpokládali jsme, že noví členové Rady uvítají tuto formu evaluace a vyčkají jejích výsledků, než přikročí k nějakým zásadním změnám. Bylo by to i logické. Ale jak dnes všichni víme, zvolili jinou cestu.

Závěrem

Připomeňme si, proč vlastně tento Ústav a Archiv vznikly. Nacistické

a komunistické režimy postihly a znamenaly miliony lidských životů jak v naší zemi, tak i desítky milionů životů lidí v našem bezprostředním sousedství. Ústav vznikl proto, abychom se poučili z odkazu dvou diktátorských režimů, abychom si připomínali jejich oběti a abychom uchovali v paměti pro budoucí generace tragická období nedávné minulosti. Dlužno dodat, že na začátku tohoto století se stávající historické instituce činností represivních složek komunistického režimu, činností demokratické rezistence a – nebojme se to slovo vyslovit – antikomunistického odporu buď vůbec nezabývaly, anebo nezabývaly natolik,

aby uspokojily a vyslyšely hlasy obětí komunistických represí a totalitní zvůle. „Odpolitizovat a odideologizovat“ Ústav pro studium totalitních režimů od tohoto poslání by znamenalo předem vzdát boj o demokratické hodnoty a lidská práva – poslání, které zůstává permanentní výzvou nejen pro českou, ale pro každou demokratickou společnost.

Michael Kraus

Autor je bývalý předseda Vědecké rady ÚSTR, profesor politologie a mezinárodních vtaů, Middlebury College, USA, a hostující profesor Institutu politologických studií FSV UK

Mýtus depolitizace ÚSTR

Chorvatský kulturní kritik Boris Buden ve své knize *Konec postkomunismu* napsal, že poslední dějství krachujícího komunismu přineslo počátkem 90. let radikální politizaci všeho. Otázky, nakolik má být například soukromá iniciativa (de)regulována nebo do jakých politických stran má být odváděna pluralita osvobozených politických zájmů, vytvářely základní fundament politizace postkomunistické společnosti.¹

Radikální politizace všeho se však od počátku potýkala se zásadní ambivalentností ve vztahu k minulosti. Jak upozorňuje nejen zmiňovaný autor, ale i historička Françoise Mayer, postkomunistická společnost se vyznačovala na jedné straně antikomunismem, na druhé straně ji doprovázel například postupný nárůst hlasů pro komunisty.²

V roce 2009 vyšla kniha *Kritika depolitizovaného rozumu. Úvahy (nejen) o nové normalizaci*, v níž různí autoři reflektovali zvláštní formu postkomu-

nistického politického vládnutí, které je často vykonáváno právě prostřednictvím moci beroucí na sebe formu zdánlivě nepolitické danosti (ekonomické nutnosti, expertní autority atd.).³

Podle jednoho z autorů, Martina Škabrahý, *depolitizace znamená potlačení politické povahy určité věci [...] a může být systematickou snahou uchránit problém od veřejného zkoumání. Je založena na „skrývání moci“, kdy se za pomoci expertů usnadňuje „disciplinari-zace jednotlivce a podněcuje jeho tichý souhlas“.*⁴

Když ve volbách na podzim roku 2012 získal Senát výrazně levicovou většinu a v prosinci zvolil novou Radu ÚSTR, byla zahájena otevřená kampaň za „depolitizaci“ Ústavu. Na jejím konci byl v dubnu 2013 Radou odvolán dosavadní ředitel Daniel Herman a ve stejný den byla zvolena nová ředitelka Pavla Foglová právě na základě předložené depolitizační koncepce.

Jestliže dlouhodobá kritika Ústavu byla vedena argumentem, že je a priori zpolitizovaný, neboť *vznikl politickým rozhodnutím pravice*, je logické, že jeho kritici, jako například předseda poslaneckého klubu KSČM Pavel Kováčik, konsekventně zastávají názor, že existence Ústavu je zbytečná.⁵

Postkomunistická ambivalence vůči nedávným dějinám však není jen věcí politična politiků, ale je občanský i diskuzivně transverzální: prochází napříč společností a vědními obory.

Historik Zbyněk Zeman ještě v roce 2003 upozorňoval, že například pro Ústav pro soudobé dějiny AV ČR není historie komunismu v Čechách ve středu jeho zájmu. Podle něho je historiografie poznamenaná faktem, že valná část historiků patřila v minulosti ke komunistům, kteří věřili, že mají klíč ke správnému uspořádání společnosti.⁶

V souvislosti s postkomunistickou ambivalentností se přesto ve společ-

1 BUDEN, Boris: *Konec postkomunismu. Od společnosti bez naděje k naději bez společnosti*. Rybka Publishers, Praha 2013, s. 29.

2 MAYER, Françoise: *Češi a jejich komunismus, paměť a politická identita*. Argo, Praha 2009, s. 19.

3 BARŠA, Pavel a kol.: *Kritika depolitizovaného rozumu. Úvahy (nejen) o nové normalizaci*. Grimmus, Všeň 2010.

4 Tamtéž, s. 34.

5 TV Prima Family, *Nedělní Partie*, 25. 4. 2013. Moderátor Jan Punčochář vedl rozhovor s předsedou KSČM Pavlem Kováčikem a bývalým předsedou ČSSD Jiřím Paroubkem. Viz <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Protivladni-duel-na-Prime-Paroubek-s-Kovackem-drbali-premiera-270358> (citováno k 30. 5. 2013).